

Yayın Geliş Tarihi: 08.04.2019

Yayın Onay Tarihi: 15.06.2019

DOI No: 10.35343/kosbed.550755

Servet REYHAN *

Hakan KOLAYIŞ **

Profesyonel Liglerde Görev Yapan Futbol Hakemlerinin Hakemlik Deneyimlerine Göre Benlik Saygısı, Kaygı ve Mesleki Doyum Düzeylerinin İncelenmesi (11. Bölge Örneği)

An Investigation into Self-Esteem, Anxiety and Job Satisfaction Levels of Football Referees Serving in Professional Leagues Based on Refereeing Experiences (11th Region Example)

Özet

Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de profesyonel futbol liglerinde görev yapan hakemlerin, hakemlik deneyimleri açısından, benlik saygısı, kaygı ve mesleki doyum düzeylerini incelemek ve bu değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemektir. Çalışmaya profesyonel futbol liglerinde farklı klasmanlarda görev yapan toplam 84 futbol hakemi ($X_{\text{hakemlik deneyim yılı}} = 7.98 \pm 3.0$) katılmıştır. Araştırmada veri toplama materyali olarak benlik saygısını ölçmek için Cooper Smith Benlik Saygısı Envanteri, kaygı ve kendine güven düzeyini ölçmek için Yarışma Durumluk Kaygı Envanteri-2 (CSAI-2) ve mesleki doyum düzeylerini belirlemek için Minnesota İş Doyum Ölçeği kullanılmıştır. Elde edilen bulguların analizi için, SPSS 15.0 paket programı aracılığıyla, tanımlayıcı istatistikler, bağımsız gruplarda t testi ve Pearson Kolerasyon analizleri uygulanmıştır. Verilerin analizi sonucunda, katılımcıların kendine güven düzeylerinin hakemlik deneyimlerine göre farklılaştığı tespit edilirken, benlik saygısı, kaygı düzeyi ve iş doyum düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı farklar olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca analize tabi tutulan değişkenler arasında anlamlı ilişkiler gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Futbol hakemleri, Benlik saygısı, Kaygı, Kendine güven, İş doyumunu.

Abstract

This study seeks to investigate the self-esteem, anxiety and job satisfaction levels of referees serving in Professional leagues based on refereeing experiences and determine relationships between these variables. This study is composed of 84 referees who serve in various classifications of Professional football leagues ($M = 7.98 \pm 3.0$). Considering data collection material in this study, Cooper Smith Self-Esteem Inventory, Illinois Self-Evaluation Inventory and Minnesota Job Satisfaction Questionnaire were used to measure self-esteem, anxiety and self-confidence, and job satisfaction levels respectively. Descriptive statistics, independent samples t-test and Parson Correlation analyses were applied through SPSS 15.0 package program to analyse the findings obtained. As a result of the data analysis, it was determined that while job satisfaction levels of referees

* Dr. Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu e-mail: servetryhn@gmail.com

** Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi e-mail: hkolayis@sakarya.edu.tr

differentiated based on experiences, there were no statistically significant differences in self-esteem, anxiety and job satisfaction levels. Besides, significant relationships were observed among variables subjected to the analysis.

Keywords: Football referees, Self-esteem, Anxiety, Self-confidence, Job satisfaction.

Giriş

Günümüzde en önemli sosyal olgulardan biri olarak gösterilen spor, ekonomik, sosyal ve kültürel bir dinamik olarak varlığını sürdürmektedir. Bu devasa yapının, herkes tarafından kabul edilen en önemli unsuru ise futbol olarak bilinmektedir. Gerek gösterilen ilgi gerekse ekonomik olarak toplumlara getirisi futbolu spor dinamiğinin mekanizması haline dönüştürmüştür.

Futbol içinde, sporcu, teknik heyet, yönetici, taraftar gibi farklı unsurları barındıran karmaşık bir yapıdır. Bu organizasyonun en önemli aktörlerinden birisi de hiç kuşkusuz hakemlerdir. Futbol hakemliği psikolojik ve bilişsel (zihinsel) yönleri olan bir fiziksel eylemdir. Hakem uyarıcıyı seçerek algılar, analiz eder, kategorilere ayırır, kıyaslama yapar ve daha sonra bu uyarana en uygun tepkiyi verir (Cel, 1994). Özetle hakem kısa süre içersinde, mevcut duruma yönelik en doğru kararı vermekle yükümlü görevlidir. Hakem, hem seyirci ile futbolcu arasında, hem de rakip takımlar arasında köprü görevini görmektedir. Aynı zamanda bu sorumluluk çerçevesinde oyunun önceden belirlenmiş kurallar çerçevesinde değerlendirmesini yapmaktadır (Efe, Öztürk, ve Koparan, 2008). Hakemlik; bilgi, tecrübe eğitim, yeterlilik, kondisyon ve konsantrasyon gerektiren, düzgün yaşantı, dürüst kişilik ile insan psikolojisinden ve toplum sosyolojisinden anlamayı, insanın bireysel ve toplumsal davranışlarını yorumlayabilmeyi saha içindeki ve dışındaki hareketleriyle örnek olmayı gerektiren bir meslektir (Orta, 2002).

Sporla fiziksel yeterlilik, sportif performansı üst seviyelere çıkarmada tek başına yeterli görülmemektedir. Oyun içersinde en önemli unsurlardan biri olan hakem de bu kapsama dahil edilmekte ve fiziksel performansının yanı sıra psikolojik yönünün de oyunun akışına etki ettiği bilinmektedir (Bompa, 2003; Sevim, 2002). Birçok üst düzeydeki hakemin fiziksel ve fizyolojik kapasitelerinin yanında; motive olma, kaygılarını yönetme, konsantre olma ve amaçlar belirleme gibi psikolojik kapasiteler konusunda da mükemmel yeteneklere sahip oldukları düşünüldüğünde, sportif performansı arttırmada psikolojik boyutun ihmal edilmemesi gerektiği gerçeği ortaya çıkmaktadır (Arslanoğlu, Tekin, Arslanoğlu, Özmutlu, ve 2010).

Futbol hakemleri üzerindeki ciddi yüklenim, sosyal ve profesyonel stres, bu mesleği icra eden bireyler üzerinde kalıcı bazı etkilere neden olabilir. Bu yönüyle hakemlik mesleği, bireydeki bazı psikolojik süreçleri etkilemekte ve bu süreçlerin başında kaygı gelmektedir (Johansen, ve Haugen, 2013). Kaygı, gelecekle ilgili kişiyi üzen veya sıkı bir bekleme hali ya da, dış dünyadan kaynaklanan bir tehlike durumu algısı, tehdit edici bir durum karşısında birey tarafından hissedilen huzursuzluk ve endişe durumu olarak tanımlanır (Beck, 1976).

Kaygı değişkeninin yanı sıra bireylerin kendilerine yönelik duygularını ifade eden benlik faktörünün de hakemlerin mesleki yaşantısında yer alan alt parçalardan biridir (Guillén, ve Feltz, 2011). Duygusal, bilişsel, toplumsal ve bedensel farklı etki alanlarından oluşan benlik, bireyin kendisine yönelik karmaşık bir ilişki olarak açıklanabilir (James, 1890; Swan ve Bosson, 2010; Baumeister ve Vohs, 2012). Bu iki bilişsel sürecin yanı sıra bireyin, var olan psikolojik ve fizyolojik özellikleri ile birlikte icra ettiği mesleğe ilişkin doyum düzeyi ise performans belirleyici unsurların başında gelmektedir. Bireyin mesleki doyum düzeyi ile paralel olarak ilerleyen performansı başarıyı getiren unsurlar arasında yer almakta bu durumun aksi ise hem mesleki yönden düşüklüğe hem de bireyin günlük yaşantısındaki süreçlerin aksamasına neden olabilmektedir.

Kazanmanın, her şeyden önemli olduğu bir oyunun, adil ve kurallara uygun oynanması sürecini yönetmekle mükellef hakemin, bazı kişisel özellikleri, bu meslekte performans yeterliliğini etkileyen etmenler olarak düşünülmektedir. Bu özellikler arasında hakemlik deneyimi yani meslekte geçirilen süre en önemli unsurlar arasında yer almaktadır (Weston, Bird, Helsen, Nevill, ve Castagna, 2006). Bireyin her türlü olumsuzluklara rağmen sürdürmeye çalıştığı mesleği, bu geçen süre içerisinde bazı sektelere uğramakta bu da bireyin doyum düzeyini etkilemektedir. Hakemlik mesleği sürecinde, birey olumlu ya da olumsuz birçok durumla karşılaşmakta ve bu deneyim de bireyin psikolojik sürecinde etkili birer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Mascarenhas, O'Hare, ve Plessner, 2006). Dolayısıyla, bireyin hakemlik deneyimi, gerek mesleki performansını gerekse bireyin günlük yaşantısını ve sosyal süreçlerini etkileyen en önemli değişkenlerden biri olarak düşünülmektedir.

Özellikle Türkiye'de futbol hakemlerinin hem futbol federasyonu tarafından hem de toplum tarafından sosyal ve psikolojik baskılara maruz kaldığı bilinmektedir (Özdayı, ve Uğurlu, 2015). Bu toplumsal süreç bağlamında, hakemlerin mesleki deneyimleri ile mevcut bazı psikolojik durumları arasındaki ilişki merak edilmektedir. Tüm bu bilgiler ışığında bu çalışmada Türkiye'de profesyonel liglerde görev yapan futbol hakemlerinin hakemlik yaş gruplarına göre benlik saygısı, kaygı ve mesleki doyum düzeylerinin karşılaştırılması ve bu değişkenin bu özelliklerle ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

1. Yöntem

Profesyonel liglerde görev yapan hakemlerin kaygı, mesleki doyum ve benlik saygılarının hakemlik deneyimlerine göre farklılık gösterip göstermediğinin, aynı zamanda bu özelliklerin meslekte geçirilen süre ile ilişkisinin olup olmadığının incelendiği bu çalışma genel tarama modeli ile desenlenmiş ve bu metodun bir alt dalı olan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu model, birden fazla değişken arasındaki ilişkiyi belirlemek ve neden-sonuç ile ilgili ipuçları elde etmek amacıyla yapılan araştırma yöntemidir (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz, ve Demirel, 2008).

1.1 Katılımcılar

Araştırmanın çalışma grubunu Türkiye'de farklı illerde (Kocaeli, Karabük, Düzce, Sakarya, Bartın, Bolu ve Zonguldak) bulunan Türkiye Futbol Federasyonu'na bağlı profesyonel futbol liglerinde görev yapan toplam 84 futbol hakemi oluşturmaktadır. Çalışmaya sadece erkek hakemler dahil edilmiş ve grubun yaş ortalaması 39.54 olarak

belirlenmiştir. Araştırmaya katılan hakemlerin meslekte geçirdikleri yılı tanımlayan hakemlik deneyimleri ortalaması ise 7.98 ± 3.0 olarak hesaplanmıştır.

1.2 Veri Toplama Araçları

Araştırma amacına yönelik hazırlanan veri toplama aracı 4 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde araştırmacılar tarafından hazırlanan katılımcıların demografik özelliklerinin yer aldığı kişisel bilgi formu yer almaktadır. İkinci bölümde Coopersmith tarafından geliştirilen, Türkçe uyarlaması Turan ve Tufan, (1987) tarafından yapılan “Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri” bulunmaktadır. Üçüncü bölümde Weiss, Dawis, England, ve Lofquist (1967) tarafından geliştirilen ve uyarlama çalışması Baycan, (1985) tarafından yapılan “Minnesota İş Doyum Ölçeği” ve son bölümde de, Martens, Burton, Vealey, Bump, ve Smith (1990) tarafından geliştirilen, uyarlama çalışması Koruç (1998) tarafından yapılan “Yarışma Durumluk Kaygı Envanteri-2 (CSAI-2)” yer almaktadır.

Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri

Coopersmith tarafından geliştirilen 25 cümleden oluşan bu envanter, kişinin çeşitli alanlarda kendisi hakkındaki tutumunu değerlendirmede kullanılan bir ölçme aracıdır. Test -tekrar test sonunda $r = 0,65$ sonucu bulunmuştur. Envanterin istatistiksel analizinde her cümle için belirlenen bir puanlama kullanılmıştır. Ölçekte 25 madde olduğundan, her ölçekten elde edilen toplam puan değeri 0 ile 100 arasında değişebilmektedir. Bireyin ölçekten almış olduğu puana göre benlik saygısı düzeyi, 10-30 arasında ise düşük, 31-70 arasında ise orta ve 71-100 puan arasında ise yüksek olarak belirlenir. Ölçekten alınan puan yükseldikçe bireylerin özsaygıları da yükselmektedir (*Örnek madde- Genellikle başkaları düşüncelerimi kabul eder.*).

Minnesota İş Doyum Ölçeği

20 sorudan oluşan beşli likert tipi bir ölçektir (Cronbach Alpha = 0,77). Her bir soru içinde, kişinin işinden duyduğu hoşnutluk derecesini tanımlayan beş seçenek vardır. Bu seçenekler; “hiç memnun değilim” ve “çok memnunum” arasında değişmektedir. Bu seçeneklerin değerlendirilmesinde, sırasıyla 1, 2, 3, 4 ve 5 puanları verilmiştir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 100, en düşük puan 20 olup, puanların 20’ye yaklaşması doyum düzeyinin düştüğünü, 100’e yaklaşması ise doyum düzeyinin yükseldiğini göstermektedir. İçsel doyum puanı başarı, tanınma veya takdir edilme, işin kendisi, işin sorumluluğu, yükselme ve terfi olmaya bağlı görev değişikliği gibi işin içsel niteliğine ilişkin tatminkârlıkla ilgili öğelerden oluşmaktadır. Dışsal doyum puanı, kurum politikası ve yönetimi, denetim şekli, yönetici, çalışma ve astlarla ilişkiler, çalışma koşulları, ücret gibi işin çevresine ait öğelerden oluşmaktadır (*Örnek madde- Kendi yeteneklerimi kullanarak bir şeyler yapabile şansımın olması*).

Yarışma Durumluk Kaygı Envanteri-2 (CSAI-2)

“Bilişsel Kaygı”, “Bedensel Kaygı” ve “Kendine Güven” alt boyutlarından oluşan üç faktörlü bir yapıya sahip ölçme aracıdır. Araştırmacılar tarafından yapılan bir dizi test sonucunda ölçme aracının geçerli ve güvenilir bir envanter olduğu belirlenmiştir. CSAI-2’nin bir aylık zaman diliminde test tekrar test güvenilirliği Bilişsel Kaygı .961, Bedensel Kaygı .929, ve Kendine Güven .949 ilişki göstermiştir. Yarışma yaklaştıkça kaygıdaki

değişmeler artmaya başlamıştır. İki haftalık ara ile yapılan ölçümlerde sıra ile .561; .672; .541 düzeyinde ilişki bulunurken, yarışmaya iki gün kala ilişki düzeyinin .230; .223; .321 olduğu görülmüştür. Bu bulgular aracın zaman içindeki kararlılığı konusunda bilgi verirken, durumluk ölçüm yapması nedeni ile yarışma yaklaştıkça korelasyonlarının düştüğünü göstermektedir. Cronbach Alfa İç Tutarlık katsayısı Bilişsel Kaygı'da .88, Bedensel Kaygı'da .75 ve Kendine Güvende .84 olarak bulunmuştur (Örnek madde-Hedefime ulaşamayacağım endişesi taşıyorum.).

1.3 İşlem

Uygulama öncesi Türkiye Futbol Federasyonu Hakem İşleri Genel Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmış uygulamaya öncesi katılımcılar çalışma hakkında bilgilendirilmiş ve gerekli motivasyon sağlanarak anket formunu gönüllülük esasına uygun olarak doldurmaları sağlanmıştır.

1.4 Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında hazırlanan veri toplama aracından elde edilen veriler SPSS 21.0 paket programında değerlendirmeye alınmıştır. Veri girişi tamamlandıktan sonra eksik yada hatalı veriler (5 form) literatürün önerdiği çözüm yöntemleri (Carpita ve Manisera, 2011; Downey ve King, 1998) doğrultusunda değerlendirilmiş ve analizler için uygun hale getirilmiştir. Betimsel istatistiklerin yanı sıra araştırma hipotezlerini test etmek amacıyla, değişkenler arası ilişkiyi incelemek için pearson korelasyon analizi ve ortalamalar arası anlamlı farklılıkların tespiti için de bağımsız gruplar t testinden faydalanılmıştır. Bu analiz, hakemlik yaşı iki gruba ayrılarak (0-9 Yıl ve 10+) her bir değişken için ayrı ayrı uygulanmış ve her bir analiz için farklı tablo oluşturmak yerine tek bir tabloda bütün değerler verilmiştir. Analiz sonucu ortaya çıkan anlamlı farklılığın, ortalamalar arasındaki farktan etkilenme düzeyine ilişkin Cohen's d istatistiği hesaplanmıştır. Bu değer .20 "küçük" .50 "orta", ".80" ise "büyük" etki büyüklüğü olarak yorumlanmaktadır (Cohen, 1988). Analizler kapsamında anlamlılık düzeyi 0.05 olarak belirlenmiştir.

2. Bulgular

Profesyonel liglerde görev yapan hakemlerin hakemlik deneyimi kapsamında benlik saygısı, mesleki doyum ve kaygı düzeylerine ilişkin bulgular Tablo 1, 2, 3'te sunulmuştur.

Tablo 1: Araştırmaya Katılanların Hakemlik Yaşlarına ve Ölçek Puanlarına Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	N	En Düşük	En Yüksek	\bar{x}	Ss
Hakemlik Yaşı	84	4.0	15.0	7.98	3.00
Benlik Saygısı	84	13.00	112.00	69.85	20.410
Bilişsel Kaygı	84	11.0	32.0	20.04	5.022
Bedensel Kaygı	84	11.0	31.0	17.41	4.855
Kendine Güven	84	12.0	36.0	28.36	5.936
İş Doyumu	84	2.25	5	3.78	0.67

Araştırmaya katılan hakemlerin ortalama hakemlik yaşı $7,98\pm 3,00$ yıl, ortalama benlik saygısı puanları $69,85\pm 20,41$ (orta seviyenin üzerinde), ortalama bilişsel kaygı puanı

20,04±5,02, ortalama bedensel kaygı puanı 17,41±4,85, ortalama kendine güven puanı 28,36±5,93, ortalama iş doyumunu puanı 3,78±0,67 olarak bulunmuştur.

Tablo 2: Hakemlik Deneyimine Göre Benlik Saygısı, Yarışma Durumluk Kaygı Envanteri Alt Boyutları ve İş Doyum Düzeyi Puan Ortalamalarına İlişkin Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

		N	\bar{x}	SS	df	t	p	Cohen's d
Benlik saygısı	0-9 Yıl	61	70.00	20.30	82	0.104	.918	0.03
	10+	23	69.47	21.19				
Bilişsel kaygı	0-9 Yıl	61	20.40	4.95	82	1.077	.284	0.26
	10+	23	19.08	5.21				
Bedensel kaygı	0-9 Yıl	61	17.70	4.99	82	0.885	.379	0.22
	10+	23	16.65	4.52				
Kendine güven	0-9 Yıl	61	27.44	6.15	82	-	.019*	0.62
	10+	23	30.82	4.60				
İş doyumunu	0-9 Yıl	61	3.71	.70	82	1.584	.117	0.37
	10+	23	3.97	.70				

*P<0.05

Tablo 2 incelendiğinde iki grup arasında sadece yarışma durumluk kaygı envanterinin alt boyutu olan "Kendine Güven" değişkeninde istatistiksel olarak anlamlı farka rastlanmıştır. Değişken incelenip ($t(82)=-2.395$, $p=0.02$) grupların puanları dikkate alındığında bu farkın 10 yıldan fazla deneyime sahip hakemler ($\bar{x}=30.82$) lehine olduğu görülmüştür. Benlik saygısı ($t(82)=0.104$, $p=0.92$), bilişsel kaygı ($t(82)=1.077$, $p=0.29$), bedensel kaygı ($t(82)=0.885$, $p=0.38$) ve iş doyum ($t(82)=1.584$, $p=0.12$) değişkenlerinde anlamlı farka rastlanmazken puan ortalamalarının bazı gruplar lehine olduğu belirlenmiştir (sırasıyla; $\bar{x}=70.00$, $\bar{x}=20.40$, $\bar{x}=17.70$, $\bar{x}=3.97$). İstatistiksel olarak anlamlı farkın belirlendiği Kendine Güven alt boyutuna bakıldığında ortalamalar arası farka ait hesaplanan Cohen's d değerinin (Cohen's d= 0.62) orta düzeyde etkiye sahip olduğu görülmektedir. Diğer değişkenlere bakıldığında (sırasıyla; Cohen's d= 0.03, 0.26, 0.22, 0.37) düşük ve orta düzey etkilerin olduğu fakat ortalamalar arası istatistiksel olarak anlamlı farka rastlanmadığı için bu değerlerin dikkate alınmadığı görülmektedir.

Tablo 3: Değişkenlere Yönelik Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	Hakemlik Yaşı	Benlik Saygısı	Bilişsel Kaygı	Bedensel Kaygı	Kendine Güven
Benlik Saygısı	-.012				
Bilişsel Kaygı	-.138	-.309**			
Bedensel Kaygı	-.156	-.283**	.600**		
Kendine Güven	.286**	.348**	-.355**	-.459**	
İş Doyumu	.165	.302**	-.186	.041	.425**

P<0.01**, <0.05*

Profesyonel liglerde görev yapan hakemlerin mesleki deneyim süreleri ile benlik saygısı, bilişsel kaygı, bedensel kaygı, kendine güven ve iş doyum düzeyi değişkenlerinin analize tabi tutularak incelendiği Tablo 3 sonuçlarına göre değişkenler arasında genel olarak düşük ve orta düzeyde ilişkiler dikkat çekmektedir. Hakemlik deneyimi değişkeninin diğer değişkenlerden sadece kendine güven değişkeni ile pozitif yönlü anlamlı bir ilişkiye ($r=0.286$, $p<0.01$) sahip olduğu görülmektedir. Çalışma kapsamında incelenen diğer özelliklerle hakemlik deneyimini istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkisi olmadığı belirlenmiştir. Profesyonel liglerde görev yapan hakemler örnekleminde incelenen değişkenlere bakıldığında genel olarak istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler belirlenmiştir. Benlik saygısının, bilişsel kaygı ($r=-0.309$, $p<0.01$) ve bedensel kaygı ($r=-0.283$, $p<0.01$) ile düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı bir ilişkisi söz konusu iken, kendine güven ($r=0.348$, $p<0.01$) ve iş doyumunu ($r=0.302$, $p<0.01$) ile yine düşük düzeyde pozitif yönlü bir ilişkisi gözlenmiştir. Bilişsel kaygı alt boyutunun, bedensel kaygı ($r=0.600$, $p<0.01$) ile orta düzeyde pozitif yönlü bir ilişkisi görülürken kendine güven ($r=-0.355$, $p<0.01$) ile negatif yönlü düşük düzeyde bir ilişki belirlenmiştir. Bedensel kaygı alt boyutunun kendine güven ($r=-0.459$, $p<0.01$) ile negatif yönlü orta düzeyde anlamlı bir ilişkisi olduğu görülmüştür. Kendine güven alt boyutunun ise iş doyumunu ($r=0.425$, $p<0.01$) ile pozitif yönlü anlamlı bir ilişkisi olduğu izlenmiştir.

3. Tartışma

Profesyonel liglerde görev yapan hakemler örnekleminde gerçekleştirilen bu çalışmanın bulguları, hakemlik deneyiminin bireylerin kendine güven duygularında anlamlı farklılıklara yol açtığına ve aynı örneklem grubunda benlik saygısı, yarışma durumluk kaygı ve mesleki doyum düzeyinin ilişkili sonuçlara yol açtığını göstermektedir.

Genel olarak bakıldığında katılımcı hakemlerin benlik saygısı puanlarının ortalama puanların üzerinde olduğu fakat hakemlik deneyiminin bu değişkende herhangi bir farklılığa yol açmadığı belirlenmiştir. Literatür incelendiğinde hakemlik mesleğini icra eden bireylerin benlik saygısı ile ilgili yapılan çok fazla çalışmaya rastlanmadığı (Wolfson, ve Neave, 2007; Kaissidis-Rodafinos, ve Anshel, 2000), genel olarak hakemlerin öz yeterlilik düzeylerinin (Guillén, ve Feltz, 2011; Myers, Feltz, Guillén, ve Dithurbide, 2012) incelendiği görülmüştür. Spor temalı bazı meslek gruplarında yapılan çalışmalar (Baştuğ, Özdemir, Tanir, ve Salim, 2016; Akçakoyun, 2018) incelendiğinde benlik saygısı ile bu mesleklerin ilişkisinin olduğu ve spor değişkenin bu özelliğe olumlu etkisinin olduğu belirlenmiştir. Benlik saygısının yüksek olmasının, genel olarak bireyin kendisine ve diğer insanlara karşı daha güvenli, kişiler arası ilişkilerini daha sağlıklı ve doyurucu, genel anlamda uyumunu artırıcı yönde etkide bulunduğu bilinmektedir. Meslek tanımlarında yönetim ve idare olan hakemlerin yüksek benliğe sahip olmaları, müsabakalarda, ilişkileri ve alınan kararları direkt ve olumlu yönde etkileyebileceği ve bunun da adil futbol anlayışına doğrudan temas edeceği sonucunu doğurduğu düşünülmektedir.

Hakemlerin yarışma durumluk kaygı düzeyleri verilerine bakıldığında görev aldıkları yıl kapsamında herhangi bir farklılaşmanın olmadığı dikkat çekmektedir. Çalışma bulgularına benzer sonuçlar incelendiğinde kaygı değişkeninin profesyonel liglerde

görev yapan hakemlerde önemli bir özellik olduğu görülmüştür (Johansen ve Haugen, 2013; Guillén ve Feltz, 2011; Weinberg ve Gould, (2003). Çalışma bulguları dikkate alındığında hakemlerin mesleki deneyimlerine göre kaygı düzeylerinde herhangi bir farklılığın olmaması icra edilen mesleğin sorumluluğundan kaynaklandığı düşünülmektedir. Hakemlerin müsabaka boyunca görev edindikleri sorumluluk, adil futbol anlayışı ve kurallar çerçevesinde yürütülmesi gerekliliği bilincinde olmaları, ayrıca taraftar ve sporcuların baskıları altında bu görevi yürütmek zorunda olmaları kaygı durumlarını doğrudan etkilemekte bu da bireylerin mesleklerinde geçirdikleri ilk günlerinden başlayarak kaygı düzeylerine etki edebileceği görüşünü yansıtmaktadır. Çalışma kapsamında kullanılan envanterin bir bileşeni olan kendine güven alt boyutunda hakemlerin mesleki deneyimlerinde anlamlı farklılık görülmüş ve bunun da literatür verilerini doğrular nitelikte olduğu anlaşılmıştır (Weinberg ve Gould, 2003; Arslanoglu, Dogan ve Acar, 2018). Hakemlerin yıllar boyunca görev aldıkları müsabakalar sonucunda yaşadıkları deneyimler, maruz kaldıkları baskılara karşı geliştirmiş oldukları savunma mekanizmaları ve mesleki deneyimleri bireylerin kendilerine olan güven duygusunu geliştirmekte ve bu da bir nevi başarının anahtarı olarak düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında profesyonel lig hakemlerinin mesleki doyum düzeylerinin hakemlik deneyimi kapsamında incelendiği analiz sonuçlarının istatistiki açıdan herhangi bir farklılığa neden olmadığı belirlenmiştir. Literatür incelendiğinde (Çoban, 2010; Guillén ve Feltz, 2011; Kim, 2017) hakemlerin mesleki doyum düzeylerinin araştırıldığı çalışmalar gözlenmiştir. Görevde geçirilen sürenin yani deneyimin mesleki doyumun belirleyici bir unsuru olduğu bilinmektedir (Locke, 1976; Edwards, Bell, Arthur Jr ve Decuir, 2008; Christen, Iyer ve Soberman, 2006; Erdamar, ve Demirel, 2016). İnsanların mesleki anlamda doyum düzeyleri ele alınırken dikkat edilmesi gereken önemli faktörlerden birisi de ilgili mesleğin özelliklerinin neler olduğudur. Nitekim kişinin mesleğinin ağır çalışma şartlarına sahip olması, yüksek ya da düşük ücret olanaklarının olması, fiziksel ve psikolojik olarak çalışana bitkinlik vermesi gibi durumlarda insanların iş doyum düzeylerini etkilemektedir. Kan (2008)' a göre, her mesleğin sağladığı olanaklar ve çalışanları doyuma ulaştırma yönleri değişiklik gösterebilmektedir. Meslekte geçirilen süre ile doğru orantılı olan yaş değişkeninin bireylerin mesleki doyum düzeylerine etki ettiği dolayısıyla mesleki deneyiminde bu özellik için farklılık oluşturan bir etmen olduğu düşünülebilir. Fakat hakemlik mesleğinin fiziksel, psikolojik ve sosyolojik şartları, ücret olanakları ve toplumsal yönü düşünüldüğünde her kademedede aynı doyum düzeyinin olduğu ya da değişimin anlamlı düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Profesyonel liglerde görev yapan futbol hakemleri örnekleminde incelenen kaygı, benlik saygısı, ve mesleki doyum özelliklerinin ilişkili değişkenler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dikkat çeken ilişkilerin başında benlik saygısı ile kaygı düzeyinin negatif yönlü ilişkisi olmuştur. Geçmiş çalışmaların (Lee ve Robbins, 1998; Johansen ve Haugen, 2013) desteklediği bu bulgu hakemlerin yüksek benlik saygısı düzeyine erişmelerinin kaygı düzeyinde azalmaya neden olabileceği sonucuna işaret etmektedir. Bireylerle kurulan sağlıklı ilişkiler, genel olarak pozitif uyum gibi kavramları bünyesinde barındıran benlik saygısı bireyin kaygı düzeyini etkilemekte ve bu da gerek mesleki

hayatta gerek günlük hayatta bireyin kaygıdan uzak pozitif bir yaşam sürmesine neden olabilmektedir. Benlik saygısı ile mesleki doyum arasındaki pozitif yönlü ilişkinin ise bireyin kendine güven duyarak meslekte karşılaştığı sorunlara çözüm önerileri getirmesi ve bu şartlara rağmen bireyin yüksek benlik saygısı sayesinde bu doyum düzeyine ulaşabilmesi ile açıklandığı düşünülmektedir.

Hakemlerin yarışma kaygı düzeyleri ile mesleki doyum düzeylerinin araştırıldığı çalışma verileri, bireylerin kaygı düzeylerinin negatif yönlü fakat istatistiki açıdan anlamlı olmayan bir ilişkiye kendine güven durumlarının ise pozitif yönlü anlamlı bir ilişkiye işaret ettiği tespit edilmiştir. Çalışma bulguları ile paralellik gösteren çalışmalara rastlanmıştır (Balmer, Nevill, Lane, Ward, Williams ve Fairclough, 2007; Guillén ve Feltz, 2011; Hoseini, Aslankhani, Abdoli ve Mohammadi, 2011; Johansen, & Haugen, 2013). Hakemlerin meslekte karşılaştıkları sorunlara rağmen kendilerine duydukları güven mesleki sorumluluk karşısında yaşadıkları kaygı durumunu ötelemekte ve mesleki doyum düzeyi ile bu güven duygusunun paralel olarak ilerlediği düşünülmektedir.

Sonuç

Sonuç olarak bu çalışmada profesyonel liglerde görev yapan futbol hakemlerinin benlik saygısı, yarışma durumluk kaygı ve mesleki doyum düzeyleri araştırılmış ve hakemlik deneyimleri kapsamında bu özelliklerin farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırma bulguları katılımcıların hakemlik deneyimi ile kendine güvenleri arasında bir ilişki ve bu deneyim bağlamında farklılaşmaya yol açtığını göstermiştir. Dünyanın seyir açısından en büyük organizasyonu olan ve günümüzde ekonomik bir sektör haline gelen bu futbol olgusunda önemli aktörlerden biri olan hakemlerin fiziksel olarak yeterliliklerinin yanı sıra psikolojik olarak da yeterli olmaları başarının belirleyici unsurlarından biri olarak düşünülmektedir. Bu üst düzey sorumluluk gerektiren meslek çalışanlarının başka psikolojik özellikler ve kişisel özellikler kapsamında incelenmesinin bilim dünyasına katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Kaynakça

- Akçakoyun, Fahri (2018). "Analysis of Self-Esteem Levels of Students in Physical Education and Sports High School." *Journal of Education and Training Studies*, 6(2): 73-79.
- Arslanoglu, Cansel, Erol Dogan, and Kürsat Acar (2018). "Investigation of Decision Making and Thinking Styles of Volleyball Referees in Terms of Some Variables." *Journal of Education and Training Studies*, 6(10): 21-28.
- Arslanoğlu, Erkal. ve Murat Tekin, Cansel Arslanoğlu, İlker Özmutlu (2010). "Voleybol hakemlerinin çeşitli değişkenlere göre kaygı ve temel psikolojik ihtiyaç düzeylerinin incelenmesi." *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(2): 985-995.

- Balmer, Nigel J et. al. (2007). "Influence of crowd noise on soccer refereeing consistency in soccer." *Journal of Sport Behavior*: 30(2).
- Bastug, Gülsüm et. al. (2016). "The Effect of Acute Weight Loss on Body Composition, Self-Esteem and Appearance Esteem before Competitions." *Journal of Education and Training Studies*, 4(11): 206-212.
- Baumeister, Roy. F and Kathleen D. Vohs. "Self-regulation and the executive function of the self." In M. R. Leary & J. P. Tangney (Eds.), *Handbook of self and identity*, (pp. 180-197). New York: The Guilford Press
- Baycan, Aslı (1985). "An analysis of the several aspects of job satisfaction between different occupational groups." Doktora Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Beck, Aaron T (1976). "Cognitive Therapy and the Emotional Disorders." New York, International Universities Press.
- Bompa, Tudor O (2003). "Dönemleme Antrenman Kuramı ve Yönetimi." Ankara, Bağırhan Yayınevi.
- Büyüköztürk, Şener ve Ebru Kılıç-Çakmak, Özcan Erkan Akgün, Şirin Karadeniz, Funda Demirel (2008). "Bilimsel araştırma yöntemleri." Ankara: Pegem.
- Carpita, Maurizio and Marica Manisera (2011). "On the imputation of missing data in surveys with Likert-type scales." *Journal of Classification*, 28(1): 93-112.
- Cel, A. (1994). "Hakemlik Psikolojisi". *Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 1(1): 21-23.
- Christen, Markus and Ganesh Iyer, David Soberman (2006). "Job satisfaction, job performance, and effort: A reexamination using agency theory." *Journal of marketing*, 70(1): 137-150.
- Cohen, Jacob (1988). "Statistical power analysis for the behavioral sciences." Hillsdale: NJ:Lawrence Erlbaum.
- Coban, Bilal (2010). "An evaluation of the job satisfaction levels of Turkish provincial football referees." *Social Behavior and Personality: an international journal*, 38(9): 1153-1165.
- Downey, Ronald G and Craig V. King (1998). "Missing data in Likert ratings: A comparison of replacement methods." *The Journal of general psychology*, 125(2): 175-191.
- Edwards, Bryan D et. al. (2008). "Relationships between facets of job satisfaction and task and contextual performance." *Applied psychology*, 57(3): 441-465.
- Efe, Mehmet ve Füsün Öztürk, Şenay Koparan (2008). "Bursa İlindeki Faal Futbol Hakemlerinin Problem Çözme ve Atılganlık Düzeylerinin Belirlenmesi." *Sportmetre*, 6(2): 49-59.

- Erdamar, Gürcü, and Hüsne Demirel (2016). "Job and life satisfaction of teachers and the conflicts they experience at work and at home." *Journal of Education and Training Studies*, 4(6): 164-175.
- Guillén, Félix, and Deborah L. Feltz (2011). "A conceptual model of referee efficacy." *Frontiers in psychology* 2: 25.
- Hoseini, Seyed Hashem et. al. (2011). "The relationship between the number of crowds with anxiety and the function of the soccer premier league referees." *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 30: 2374-2378.
- James, William (1890). "The principles of psychology." New York: Holt.
- Johansen, Bjørn Tore, and Tommy Haugen (2013). "Anxiety level and decision-making among Norwegian top-class soccer referees." *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 11(2): 215-226.
- Kaissidis-Rodafinos, Angelos and Mark H. Anshel (2000). "Psychological predictors of coping responses among Greek basketball referees." *The Journal of social psychology*, 140(3): 329-344.
- Kan, Ümit Deniz (2008). "Bir grup okulöncesi öğretmeninde tükenmişlik durumunun incelenmesi." *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(2): 431-438.
- Kim, Seungmo (2017). "Perceived organizational support as a mediator between distributive justice and sports referees' job satisfaction and career commitment." *Annals of Leisure Research*, 20(2): 169-187.
- Koruç, Z., (Kasım 1998). "CSAI-2'nin Türkiye Uyarlaması." 5. Spor Bilimleri Kongresi, Ankara
- Lee, Richard M and Steven B. Robbins (1998). "The relationship between social connectedness and anxiety, self-esteem, and social identity." *Journal of Counseling Psychology*, 45(3): 338-345.
- Locke, Edwin A (1976). "The nature and causes of job satisfaction." In *Handbook of Industrial and Organizational Psychology* Ed by Marvin. D. Dunnette, 1297-1349. Chicago: Rand McNally.
- Martens, Rainer et. al. (1990). "Development and validation of the Competitive State Anxiety Inventory-2 (CSAI-2)." *Competitive anxiety in sport II: Human Kinetics*. 117-213.
- Mascarenhas, Duncan and David O Hare, Henning Plessner (2006). "The psychological and performance demands of association football refereeing." *International Journal of Sport Psychology*, 37(2/3): 99.
- Myers, Nicholas D et. al. (2012). "Development of, and initial validity evidence for, the Referee Self-Efficacy Scale: A multistudy report." *Journal of sport and Exercise Psychology*, 34(6): 737-765.

- Orta, Lale. (2002). "Dünyada Ve Türkiye’de Futbol Hakemliğinin Başlangıcı ve Gelişimi." Spor Araştırmaları Dergisi, 6:16.
- Özdayı, Nahit, ve Fatih Uğurlu (2015). "Futbol hakemlerinin duygusal zeka ve iletişim beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi." International Journal of Sport, Exercise & Training Sciences-IJSETS, 1(1): 31-39.
- Pişkin, Metin (1996). "Orta Dereceli Okullarda Görevli Yönetici, Öğretmen ve Danışmanların ideal ve Gerçek Danışmanlık Görev Algıları." Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sevim, Yaşar (2002). "Antrenman Bilgisi." Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- Swann Jr, William B and Jennifer K. Bosson. (2010). "Self and identity." In S.T. Fiske, D. T. Gilbert & G. Lindzey (Ed.), Handbook of social psychology (pp. 589-628). Hoboken, New Jersey, US: John Wiley & Sons Inc.
- Turan, Nihal ve Beril Tufan (1987). "Coopersmith Benlik Saygisi Envanteri'nin (SEI) Gecerlik-Guvenirlik Calismasi." 23."Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi, İstanbul.
- Weinberg Robert and Daniel Gould (2003). "Foundations of Sport & Exercise Psychology." Champaign, IL: Human Kinetics.
- Weiss, David J and Rene V. Dawis, George W. England, Lloyd H. Lofquist (1967). "Manual for the Minnesota Satisfaction Questionnaire." Minnesota Studies in Vocational Rehabilitation, 22: 120.
- Weston, Matthew et. al. (2006). "The effect of match standard and referee experience on the objective and subjective match workload of English Premier League referees." Journal of Science and Medicine in Sport, 9(3): 256-262.
- Wolfson, Sandy and Nick Neave (2007). "Coping under pressure: Cognitive strategies for maintaining confidence among soccer referees." Journal of Sport Behavior, 30(2): 232-247.